

De sprong van Geens: het grootste codificatieplan uit de Belgische geschiedenis in context

Dirk HEIRBAUT en Matthias VAN DER HAEGEN¹

Deze bijdrage bespreekt de plannen van minister Geens om de Belgische basiswetgeving te hercodificeren. Dit plan wordt in een actuele en historische context geplaatst. Daarbij focussen de auteurs op de werkwijze van Geens en de reden waarom die werkwijze de slaagkansen van de hervorming verhoogt. De plannen worden inhoudelijk niet of slechts weinig besproken, omdat dit artikel het wordingsproces van de nieuwe wetgeving centraal stelt.

I. Inleiding

Op 20 juli 2017 keurde het Belgische Parlement een nieuw erfrecht goed.² Op zich hoeft een verandering aan het Burgerlijk Wetboek niet zoveel te betekenen. Er zijn nu eenmaal honderden van die veranderingen.³ Dit keer was er echter meer aan de hand. Het voorlaatste artikel van de wet bevat een kopje «Herodificatie». Art. 72 laat de Koning toe de boeken I en III van het Burgerlijk Wetboek te hercodificeren. Deze bevoegdheden lijken op het eerste gezicht niet veel om het lijf te hebben en lijken vooral bedoeld te zijn om in het licht van de doorgevoerde verandering aan het erfrecht een en ander formeel te wijzigen, «zonder afbreuk te doen aan de beginselen die in de te codificeren bepalingen vervat zijn». De auto krijgt misschien wel een nieuwe lak, maar de motor verandert niet. Die indruk is niet gerechtvaardigd, want de hercodificatie kan gebeuren «in de vorm van een of meerdere boeken van een Burgerlijk Wetboek». De lezer merkt meteen dat hier niet sprake is van het, maar van een burgerlijk wetboek. Er is dus meer aan de hand. Dat bleek overigens ook op diezelfde 20 juli 2017. De regeringsraad keurde op die dag diverse ontwerpen goed, met daarbij belangrijke veranderingen van het strafrecht, grote wijzigingen aan het Burgerlijk Wetboek, het Wet-

boek van Economisch Recht en het Wetboek van Vennootschappen en, tot slot, de liquidatie van het Wetboek van Koophandel.⁴

Het gelijktijdig optreden van regering en parlement is geen toeval en past in een ruimere evolutie, waarbij België, eindelijk, afstand neemt van Napoleon. Het basisdocument is *De sprong naar het recht voor morgen*, het hercodificatieplan dat minister van Justitie Koen Geens op 6 december 2016 voorstelde.⁵ De Minister plant een nieuw Strafwetboek, een nieuw Wetboek van Strafvordering, een allereerste Wetboek van Strafitvoering, een nieuw Burgerlijk Wetboek en grote hervormingen van het Wetboek van Vennootschappen en, in mindere mate, het Wetboek van Economisch Recht.

Dit artikel plaatst die codificatieplannen in een bredere context. Door het toelichten van de gevolgde methode en te wijzen op de sterktes en zwaktes van de plannen, willen we aantonen dat de sprong van Geens geen sprong in het ongewisse is, maar een realistisch plan dat met het nodige pragmatisme een hercodificatie van de Belgische basiswetgeving mogelijk maakt. Daartoe bespreekt dit artikel eerst de Belgische codificatiegeschiedenis, met aandacht voor het lot van de Napoleontische codificaties in België, de hedendaagse succesverhalen en de mislukkingen uit het verleden. Daarna komt, in zover dat nog nodig is, de noodzaak van de hervorming aan bod. In het vierde deel onderzoeken we waarom de plannen van Geens kans op slagen hebben. Vooraleer te concluderen, houden we de werkmethode van Geens tegen het licht, evenals de buitenlandse invloeden.

¹ De eerste versie van deze tekst is geschreven door de eerste auteur op basis van onderzoek verricht voor een internationale publicatie. De tweede auteur heeft de tekst verder uitgewerkt en aangepast. De auteurs stellen er prijs op prof. dr. Gerd Verschelden te danken voor zijn opmerkingen in verband met het familierecht. Deze tekst bevat de stand van zaken tot en met 11 september 2017.

² Wet van 31 juli 2017 «tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake», BS 1 september 2017.

³ In 2004 stond de teller al op meer dan 300. Voor meer detail, zie: D. HEIRBAUT, «Statistieken en grafieken van de wijzigingen sinds 1807» in D. HEIRBAUT en G. BAETEMAN (eds.), *Cumulatieve Editie van het Burgerlijk Wetboek*, II, Mechelen, Kluwer, 2004, 2245-2263.

⁴ Zie: X, De justitiehervorming gaat door, 20 juli 2017, <https://www.koengeens.be/news/2017/07/20/de-justitiehervorming-gaat-door> (consultatie 1 augustus 2017).

⁵ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen: hercodificatie van de basiswetgeving*, <https://www.koengeens.be/beleid/hercodificatie-basiswetgeving/hercodificatie> (consultatie 1 augustus 2017) (hierna: K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*).

II. Belgische codificatiegeschiedenis

De codificatiegedachte is België niet vreemd. Om Geens' plannen naar waarde te kunnen schatten, is het van belang om de Belgische codificatiegeschiedenis te kennen. Daaruit blijkt dat sinds de Napoleontische wetboeken succesverhalen zeldzaam zijn. Dat initiatieven van recentere aard er wel in slagen om coherente wetboeken te vormen, zijn uitzonderingen die de regel bevestigen: het zijn minicodes die het failliet van de codificatiegedachte onderschrijven. Het verhaal van mislukte pogingen uit het verleden is daar niet vreemd aan en toont ook aan hoe wankel het pad is dat Geens bewandelt. Bij elk van deze punten staan we stil.

A. De Napoleontische codificaties

Onze Grondwet van 1831 bepaalde dat er zo vlug mogelijk eigen Belgische codificaties zouden komen.⁶ Wie op 6 december 2016 de balans had opgemaakt, zou hebben vastgesteld dat er van de plannen van 1831 niet zoveel terechtgekomen is. Van de vijf Napoleontische Wetboeken heeft België er twee behouden, zij het uiteraard met de nodige wijzigingen: het Burgerlijk Wetboek en het Wetboek van Strafvordering. Wie ons land daarmee een drie op vijf wil geven, gaat er echter aan voorbij dat het ook in de andere gevallen niet veel soeps is.

Het Strafwetboek van 1867 volgde keurig in het spoor van een Franse hervorming en stelde achteraf bekeken niet zoveel voor. In de woorden van Jos Monballyu, de specialist bij uitstek van onze strafrechtsgeschiedenis: «De ontwerpers van dit nieuwe strafwetboek gaven toe dat zij geen totale vernieuwing maar een herziening van het strafwetboek beoogden. [...] Inhoudelijk veranderde er in 1867 niets wezenlijk.»⁷

Het Gerechtelijk Wetboek van net een eeuw later was ook niet meteen een succesverhaal. Het versterkte nog, tegen de internationale trend in, de tendensen van het Napoleontische wetboek,⁸ en zelfs één van zijn auteurs diende bij een terugblik te erkennen dat het wetboek geen onverdeeld succes was.⁹

Blijft nog over: het Wetboek van Koophandel. In 1900 was dat wel nog een succesverhaal. Op vier artikelen na had het Parlement toen het gehele Wetboek vervangen door nieuwe teksten.¹⁰ Een kanttekening

daarbij is dat dit slechts gebeurde onder druk van de omstandigheden. Het tweede land ter wereld om te industrialiseren had in 1900 nooit een economische grootmacht kunnen zijn zonder grondige hervormingen van zijn handelsrecht. Die gebeurden echter zonder veel aandacht voor coördinatie. Het kwam dan wel tot een nieuw wetboek, maar het was niet meteen een toonbeeld van een goede codificatie. Van een strak doorgehouden systeem doorheen het gehele wetboek viel er weinig te merken.¹¹ Bovendien is het succesverhaal van 1900 ondertussen een tragedie geworden. Allerlei latere maatregelen hebben het wetboek voortdurend leeggeroofd. Daarbij liep het zozeer de spuigaten uit dat een nieuwe amputatie kon worden goedgepraat met het argument dat er toch al zoveel uit dit wetboek gehaald was.¹² Nog een materie die eruit verdween, maakte dus zoveel niet meer uit.

Overlopen we als een strenge examiner de Belgische prestaties op het vlak van de codificatie, dan haalt ons land geen drie op vijf, maar ligt de score nog veel lager en kan men zelfs een nul verdedigen.

B. Recente successen

Een mogelijke kritiek op een dergelijke strengheid is dat ons land er de laatste jaren toch maar mooi in geslaagd is enkele nieuwe wetboeken te produceren: het Wetboek van Vennootschappen (1999), het Wetboek van Internationaal Privaatrecht (2004), het Wetboek van Economisch Recht (2013-2015) en het Wetboek van Zeerecht dat in de steigers staat.¹³ Deze wetboeken bewijzen echter het falen van de codificatiegedachte. Het Wetboek van Vennootschappen, het Wetboek van Internationaal Privaatrecht en ook het komende Wetboek van Zeerecht zijn minicodes¹⁴ die een veel kleiner terrein bestrijken dan het Wetboek van Koophandel, dat ze hebben leeggeroofd. Ze passen perfect in een tendens die Van Gerven als «verkokering» bestempelde,¹⁵ zijnde het leeghalen van een wetboek door bijzondere wetten, zodat zijn toepassingsgebied verkleint. In de internationale literatuur had dit fenomeen, lang vóór Van Gerven, al veel aandacht gekregen dankzij Natalino Irti's *Letà della codificazione*,¹⁶ dat, jammer genoeg, in België nooit de verdiende aandacht gekregen heeft. Alle

⁶ Art. 139, 11° van de Grondwet van 1831.

⁷ J. MONBALLYU, *Zes eeuwen strafrecht. De geschiedenis van het Belgische strafrecht (1400-2000)*, Leuven, Acco, 2006, 50.

⁸ Zie daarvoor: D. HEIRBAUT, «Kontinentaleuropäische Entwicklungslinien des Zivilprozess» in D. VON MAYENBURG, P. COLLIN, W. DECOCK en A. SEELENBAG (eds.), *Geschichte der Konfliktregulierung*, IV, Berlin, Springer, 2018, ter perse.

⁹ E. KRINGS, «Kritische kanttekeningen bij een verjaardag», *RW* 1987-88, 169-187.

¹⁰ Zie daarvoor: E. HOLTHÖFER, «Handels- und Gesellschaftsrecht. Belgien» in H. COING (ed.), *Handbuch Privatrechtsgeschichte*, III/3, München, Beck, 1986, 3287-3345.

¹¹ Zie daarvoor: D. HEIRBAUT, *Hebben/hadden onze ministers van justitie een «civiel» beleid?*, Mechelen, Kluwer, 2005, 35-41.

¹² A. BENOÎT-MOURY, «La naissance d'un code des sociétés en droit belge» in UCL Centre d'études Jean Renauld, *Le nouveau code des sociétés*, Brussel, Bruylant, 1999, (9) 42.

¹³ Zie: www.zeerecht.be (consultatie op 1 augustus 2017).

¹⁴ Voor de term, zie: F. OST, «La codification: idéal et métamorphoses», *JT* 2004, 228.

¹⁵ W. VAN GERVEN, «Verkokering van het privaatrecht», *TPR* 1991, 1021-1023.

¹⁶ N. IRTI, *Letà della decodificazione*, Milaan, Giuffrè, 1979, 106 p./1999, 220 p.

tendensen van decodificatie ten spijt, verscheen dan toch in 2013-2015 het Wetboek van Economisch Recht. Dit is echter een geval apart. De gangmaker ervan was niet de FOD Justitie, maar de FOD Economische Zaken. Eén en ander betekende dat met opzet enkele belangrijke aspecten, zoals het faillissement, buiten beschouwing bleven, omdat ze onder de bevoegdheid van Justitie vielen. Het is wrang dat een nieuw wetboek met ambitie er kwam zonder inbreng van de minister van Justitie.¹⁷ Kwatongen kunnen zelfs beweren dat dit Wetboek van Economisch Recht misschien vooral mogelijk was net omdat de minister van Justitie er niet bij betrokken was.

Dat dit wetboek de algemene tendens tot decodificatie niet stopte, blijkt vooral wanneer men de rechtsleer van de recente jaren doorneemt. In een congresboek naar aanleiding van Tweehonderd jaar Wetboek van Koophandel gaf Van Gerven de *communis opinio* van de Belgische juristen goed weer.¹⁸ Niemand durfde het aan te pleiten voor een groot wetboek, wel voor codificaties van deelreinen, maar zonder enige ambitie om die harmonieus in een groter geheel te integreren. Wie daar misschien stiekem van droomde, liet dat zeker niet openlijk blijken.¹⁹ Perfect in overeenstemming met deze tendens verscheen dan ook nog in 2016 een internationaal artikel waarin twee auteurs de werkwijze van deelcodificaties bepleitten.²⁰ Ondertussen was de wind echter al aan het keren, want het *Rechtskundig Weekblad* opende zijn jaargang 2016-17 met een zonder meer historisch artikel, waarin Eric Dirix en Patrick Wéry opriepen tot een nieuw Burgerlijk Wetboek.²¹ Hun tekst past naadloos bij het hercodificatieprogramma van Geens, wat gezien hun rol bij de totstandkoming van het nieuwe wetboek geen toeval is.

¹⁷ Een artikel van de auteur van dit wetboek over de totstandkoming ervan, vermeldt niet eens de minister van Justitie. Zelfs bij de voorstelling van een eerste versie van het nieuwe wetboek aan verschillende leden van de federale regering, was de minister van Justitie niet aanwezig (K. BYTTEBIER en T. WERA, «De codificatie van het Belgisch economisch recht» in E. ALOFS, H. CASMAN en A. VAN DEN BOSSCHE (eds.), *Liber amicorum André Michielsens*, Mechelen, Kluwer, 2013, (193) 204).

¹⁸ W. VAN GERVEN, «Koophandel zonder wetboek. Synthese en slotbeschouwingen» in J.-P. BUYLE, W. DERIJCKE, J. EMBRECHTS en I. VEROUGSTRATE (eds.), *Tweehonderd jaar Wetboek van Koophandel*, Brussel, Larcier, 2007, (367) 370, 372-375, 382.

¹⁹ B. DEMARSIN, «Het Wetboek van Economisch Recht en zijn band met het Burgerlijk Wetboek» in B. KEIRSBILCK en E. TERRY (eds.), *Het wetboek van economisch recht: van nu en straks?*, Antwerpen, Intersentia, 2014, (361) 396-397.

²⁰ F. PEERAER en I. SAMOY, «The Belgian Civil Code: how to restore its central position in modern law?», *European review of private law* 2016, 601-618.

²¹ E. DIRIX en P. WÉRY, «Tijd voor een hercodificatie van het Burgerlijk Wetboek», *RW* 2015-16, 2.

C. Mislukte pogingen

De hercodificatieplannen van Geens zouden de eerste niet zijn die een voortijdige dood stierven. De codificatie-geschiedenis is een kerkhof vol prachtige teksten die het niet gehaald hebben. Van de mooie voorbeelden die ons land kent, verdienen er twee onze aandacht.

Albéric Allard schreef in de jaren 1870 een nieuw Wetboek van Burgerlijke Rechtsvordering voor België.²² Zijn tekst vervolmaakte de herziening die het kanton Genève doorgevoerd had aan het Napoleontische wetboek en is op veel vlakken al de voorloper van het Oostenrijkse wetboek van Franz Klein.²³ Kleins algemeen bejubelde wetboek was in de twintigste eeuw het model voor vele landen in Europa,²⁴ terwijl Van Reepinghen het net met opzet negeerde. Allards tekst voerde immers de (zeer) actieve rechter in, terwijl Van Reepinghen het omgekeerde voorstond.²⁵ Allard was bovendien niet zo handig als Van Reepinghen. Hij wilde het ambt van de pleitbezorger, de tussenpersoon tussen advocaat en rechtbank, afschaffen, zonder ook maar enige compensatie. Het is dan ook niet verbazingwekkend dat de pleitbezorgers met veel succes tegen zijn ontwerp gelobbyd hebben.²⁶ Van Reepinghen daarentegen gaf hen een zo royale tegemoetkoming dat een overlevende pleitbezorger uit de jaren 60 in 2010 het tweede hoogste pensioen van België kreeg.²⁷

Een andere notoire mislukking is het ontwerp-Laurent. François Laurent was zonder meer een schitterende jurist en zijn ontwerp van burgerlijk wetboek uit 1882-1885 blijft nog steeds lezenswaard. Politiek gezien was het echter onverkoopbaar. De rabiate katholiekenhater Laurent zag zijn ontwerp van burgerlijk wetboek als een wapen in de strijd tegen de macht van de Katholieke Kerk. Zijn

²² A. ALLARD, *Révision du Code de procédure civile. Rapport fait au nom de la commission et exposant les motifs du projet*, Brussel, Belgisch Staatsblad, 1869, 113 p.

²³ D. HEIRBAUT, «Kontinentaleuropäische Entwicklungslinien des Zivilprozesses» in D. VON MAYENBURG, P. COLLIN, W. DECOCK en A. SEELTAG (eds.), *Geschichte der Konfliktregulierung*, IV, Berlin, Springer, 2018, ter perse.

²⁴ C.H. VAN RHEE, «De ontwikkeling van het burgerlijk procesrecht in het twintigste-eeuwse Europa: een terugblik» in G. MARTYN, D. HEIRBAUT en R. OPSOMMER (eds.), *De rechtsgeschiedenis van de twintigste eeuw*, Brussel, Koninklijke academie voor wetenschappen, letteren en schone kunsten van België, Wetenschappelijk comité voor rechtsgeschiedenis, 2006, 153-166.

²⁵ D. HEIRBAUT, «Efficiency: the Holy Grail of Belgian Justice? Civil procedure in Belgium (1806-2008)» in A. UZELAC en C.H. VAN RHEE (eds.), *Access to justice and the Judiciary. Towards new European standards of affordability, quality and efficiency of civil adjudication*, Antwerpen-Oxford, Intersentia, 2009, 92-100.

²⁶ Voor een geschiedenis van de pleitbezorgers in België, zie: M. VAN KEIRSBILCK, «De pleitbezorgers» in M. DE KOSTER, D. HEIRBAUT en X. ROUSSEAU (eds.), *Tweehonderd jaar justitie: historische encyclopedie van de Belgische justitie*, Brugge, die Keure, 2015, 363-369.

²⁷ X, «Rechters en generaals verdelen toppensioenen», *De Morgen* 27 juli 2011, <https://www.demorgen.be/economie/rechters-en-generaals-verdelen-toppensioenen-b371e35a/> (consultatie op 13 september 2017).

tekst was echter pas klaar na de katholieke verkiezings-overwinning van 1884, die dertig jaar van homogene katholieke regeringen inluide. Bovendien was de tekst veel te vooruitstrevend voor zijn tijd. Om maar één voorbeeld te geven: Laurent voorzag bijna honderd jaar vóór de wet van 1976 in gelijke rechten voor man en vrouw in het privaatrecht. In het decennium waarin Marie Popelin zonder meer naar haar keuken verwezen werd, was dit uiteraard onhaalbaar.²⁸

III. Noodzaak

Sinds Napoleon (én de Grondwet van 1831) heeft ons land geen hervorming zoals die van Geens gezien. Ook rechtsvergelijkend is het hercodificatieplan een unicum. Het heeft geen zin een Oost-Europees land als referentiepunt te nemen, want de val van de Muur zorgde daar voor een andere maatschappij en daardoor sowieso voor een ander recht.²⁹ Kijken we echter naar West-Europa, dan heeft geen enkel ander land in de recente geschiedenis een dergelijke ambitie getoond. Een cynicus kan echter opmerken dat geen enkel ander West-Europees land zo gefaald heeft op het vlak van codificaties als België. De noodzaak om te hervormen is dan ook veel groter dan elders.

Uiteraard gaat de nota van de minister uitvoerig in op de motieven voor de hercodificatie, maar veel uitleg hoeven die als zodanig niet te krijgen. Alleen wie nog in 1830 leeft, heeft niet door dat het Belgische recht dringend aan een opknappbeurt toe is. Elk land dat hercodificeert, voert dezelfde argumenten aan:³⁰ de oude wetboeken zijn verouderd, de rechtspraak is niet in staat alle lacunes te verhelpen en de remediërende rechtspraak heeft, samen met Europese en internationale interferenties en nationale bijzondere wetgeving, geleid tot inconsistenties.³¹ Het Wetboek van Straffuitvoering vormt een uitzondering, omdat het daar om een initiële en niet om een hercodificatie gaat, maar ook in dat geval zijn de motieven klassiek. In bepaalde gevallen gelden bijkomende motieven, zoals voor het Wetboek van Vennootschappen het verlangen om met eenvoudiger recht buitenlandse investeerders aan te trekken.³² Voor het Burgerlijk Wetboek speelt de wil om die tekst zijn centrale plaats in het Belgische recht

terug te geven,³³ maar ook dat is niet meteen een nieuw thema. Typisch Belgisch is wel dat ons land veel langer dan de buurlanden stilgestaan heeft en dat net daardoor de behoefte om de verouderde wetboeken te vervangen veel groter is.

De Nederlandse halfgod en volksfilosoof Johan Cruijff wees er echter in zijn eigen Amsterdams al op: «Ieder nadeel heb zijn voordeel». In dit geval geldt dat het tijdsverloop effectief ook een voordeel heeft. Toen onze Grondwet in 1831 opriep tot nieuwe codificaties, was de expertise om een echt nationaal wetboek te schrijven beperkt. België had zeker iets kunnen afleveren (de nu vergeten Luikse Pierre Thomas Nicolaï was immers de belangrijkste auteur van het Nederlands Burgerlijk Wetboek van 1838),³⁴ maar dat zou, net zoals de Nederlandse wetboeken van 1838, toch te sterk in het Franse spoor gebleven zijn. In die periode hadden de Belgen immers zelf nog geen goed idee van hoe ze een eigen modern recht konden maken. De wetboeken kwamen uit Frankrijk en de echte grote professoren uit Nederland, Duitsland, of zoals de genaturaliseerde Belg François Laurent, uit Luxemburg.³⁵ Toen die laatste zijn ontwerp schreef, dacht hij nog steeds in termen van Frans recht, omdat België in zijn tijd nog te weinig moderne rechtspraak en rechtsleer geproduceerd had. Ondertussen is dat wel degelijk veranderd.³⁶ Een nieuw wetboek kan tot wet verheffen wat de Belgische rechters en professoren uitgewerkt hebben. Men hoeft maar de pagina's over verbintenissenrecht en het aansprakelijkheidsrecht in de nota van de minister te lezen om dit te beseffen.³⁷

Zelfs Frankrijk renoveert zijn monument, het Burgerlijk Wetboek, zoals blijkt uit de presidentiële ordonnantie van 2016 die het verbintenissenrecht hervormde.³⁸ Het past hier de Luikse hoogleraar Pascale Lecocq aan te halen. Zij stelde al in 2004, naar aanleiding van Tweehonderd jaar Burgerlijk Wetboek: «disons-le, malgré tout l'attachement que peut susciter le Code civil de 1804, il est le Code civil des Français et les juristes belges n'ont pas le lourd fardeau d'en assurer la pérennité.»³⁹ Het is

²⁸ D. HEIRBAUT, «Een hopeloze zaak: François Laurents ontwerp van burgerlijk wetboek voor België», *Pro Memoria* 2013, 261-283.

²⁹ Cf. E. HONDIUS, «Recodification of private law: Central and Eastern Europe set the tone», *European review of private law* 2013, 897-906.

³⁰ Zie bijvoorbeeld voor Nederland: P. KOP, «Motieven voor hercodificatie» in J. ERAUW (ed.), *Liber memorialis François Laurent (1810-1887)*, Brussel, Story-Scientia, 1989, 317-330.

³¹ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 3-4, 11-13, 21, 27-28, 37-38, 43, 45-46, 49, 52, 58, 60, 69.

³² K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 70. Voor het Burgerlijk Wetboek, zie: K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 28.

³³ E. DIRIX en P. WÉRY, *o.c.*, RW 2015-16, 2.

³⁴ J. GLISSEN, «De Belgische commissie van 1816 tot herziening van het ontwerp-burgerlijk wetboek voor het Koninkrijk der Nederlanden», *TRG* 1967, (383) 413-418.

³⁵ B. COPPEIN, «Rechtsonderwijs en rechtsleer» in M. DE KOSTER, D. HEIRBAUT en X. ROUSSEAU (eds.), *Tweehonderd jaar justitie: historische encyclopedie van de Belgische justitie*, Brugge, die Keure, 2015, (110) 115-118.

³⁶ Vergelijk bv. de titels van Laurents en De Pages grote toonaangevende handboeken. Terwijl het bij Laurent nog gaat om privaatrecht zonder meer, spreekt De Page van «Belgisch privaatrecht» (H. DE PAGE m.m.v. R. DEKKERS, *Traité élémentaire de droit civil belge*, Brussel, Bruylant, 10 delen., eerste editie, 1933-1949).

³⁷ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 49-57.

³⁸ S. STIJNS en S. JANSEN (eds.), *The French contract law reform. A source of inspiration?*, Cambridge, Intersentia, 2016, 231 p.

³⁹ P. LECOCQ, «Le Code Napoléon, un modèle conservé, Le Code civil des Français comme modèle» in Th. REVET (ed.), *Code civil et modèle*.

inderdaad veelbetekenend dat ook het moederland van ons recht zijn heiligste huisje aanpakt. Het zou gek zijn dat België dan heiliger blijft dan de paus.

IV. Slaagkansen

Zelfs wie ervan uitgaat dat Koen Geens politiek handiger is dan Allard of Laurent, zal zich afvragen of zijn codificatieprogramma wel succesvol kan zijn. Enkele elementen wijzen in de richting van een positief antwoord. Dat zijn enerzijds de persoon Koen Geens zelf, ten tweede de keuzes die gemaakt werden in de hervorming en ten derde een zekere mate van politieke voorzichtigheid.

A. Koen Geens

Allereerst is er de minister van Justitie zelf. Doorheen de geschiedenis hebben ministers van Justitie vaak ambitie getoond voor een hervorming van het strafrecht, met Jules Lejeune als een mooi voorbeeld.⁴⁰ Afgezien daarvan valt op dat het in dit land toch vooral de bedoeling was dat de minister van Justitie zich beperkte tot het draaiende houden van de machine. Daar zijn natuurlijk uitzonderingen op. Stefaan De Clerck had bijvoorbeeld in zijn eerste ambtstermijn wel degelijk grote plannen en zette enkele dingen in beweging.⁴¹ Verder terug, in de negentiende eeuw, was er Jules Bara,⁴² de opdrachtgever van zowel Allard als Laurent. Bij Koen Geens gaat het echter nog verder, zeker wanneer het om codificatie gaat. Uniek in onze geschiedenis, is Geens een minister van Justitie die zelf al een codificatie geschreven heeft. Hij stond namelijk, samen met de betreurde Anne Benoît-Moury, in voor het Wetboek van Vennootschappen. Hij mag tevreden zijn over hun tekst, want die is wet geworden, en dat is niet zo vanzelfsprekend. Geens en Moury hadden echter geen mandaat gekregen voor grote inhoudelijke wijzigingen.⁴³ Het Wetboek van Vennootschappen is daardoor wat de Fransen een *codification à droit constant* noemen,⁴⁴ een codificatie met onveranderd recht,⁴⁵ met

andere woorden veel meer een coördinatie dan een echte codificatie met een nieuwe tekst.

Vanaf 2007 begon Geens zijn teleurstelling daarover openbaar te maken.⁴⁶ De kans was groot dat het daarbij zou gebleven zijn, maar toeval, dat ook een rol speelt in de geschiedenis, gaf hem dan toch een kans. Door het ontslag van minister van Financiën Steven Vanackere in 2013 kwam Geens in de regering en verkreeg hij na de verkiezingen in 2014 de post van Justitie.

Het ministerschap blijkt ondertussen niet het doel, maar slechts het middel te zijn om langverwachte dromen te realiseren. Geens laat er geen twijfel over bestaan in allerlei interviews en op zijn uitvoerig gestoffeerde website. Het is zijn droom om de fierheid in het Belgische recht en de Belgische Justitie te herstellen.⁴⁷ De hink, de stap en de sprong zijn ondertussen alom bekend. De hink en de stap zullen wel geen enkele Belgische jurist ontgaan zijn en behoeven weinig uitleg na de barrage aan Potpourri en andere wetten (een, alweer, op 20 juli door de ministerraad goedgekeurd ontwerp, is in zekere zin Potpourri VI, zonder dat het die naam draagt).⁴⁸ De hercodificatie is dan de sprong.

De metafoor van de hink, de stap en de sprong is echter meer dan goede communicatie. Ze zijn ook onderdeel van een weloverwogen plan. Indien de minister al meteen bij zijn ambtsaanvaarding de nota van 6 december 2016 had voorgesteld, zou niemand hem ernstig genomen hebben. Met de hink en de stap grotendeels achter de rug, is de sprong veel geloofwaardiger. Wie de beleidsverklaringen van de minister sinds 2014 overloopt,⁴⁹ stelt vast dat de minister dat reeds van bij het begin plande, zonder dat hij daar echt veel aandacht op vestigde. In deze context is het misschien niet zonder belang dat Koen Geens zelfs droomt van meer. Hij liet al verstaan dat hijzelf graag een eengemaakt privaatrechtswetboek zou zien in een verdere toekomst. Wat dus een integratie zou betekenen van het Burgerlijk Wetboek, het Wetboek van Economisch Recht en de minicodes.⁵⁰ Dat gezegd zijnde, is hij zelf realistisch genoeg om niet te hopen op meer dan twee à drie nieuwe wetboeken.⁵¹

Des modèles du code au code comme modèle, Parijs, Librairie générale de droit et de jurisprudence, 2005, (437) 470.

⁴⁰ Over Jules Lejeune, zie: S. CHRISTIAENSEN, *Tussen klassieke en moderne criminele politiek. Leven en beleid van Jules Lejeune*, Leuven, Universitaire Pers, 2004, 745 p.

⁴¹ S. DE CLERCK, *Het bos en de bomen. Justitie hervormen*, Tiel, Lanoo, 1997, 184 p.

⁴² R. DEMOULIN, «Bara (Jules-Marcel-Lamorald)» in Académie royale des sciences, des lettres et des beaux-arts de Belgique, *Biographie nationale*, XXX, Brussel, Bruylant, 1958, 128-138.

⁴³ G. HORSMANS en Y. DE CORDT, «La portée et l'influence de la codification» in UCL Centre d'études Jean Renauld, *Le nouveau code des sociétés*, Brussel, Bruylant, 1999, (93) 94, 147-150.

⁴⁴ Geens beschrijft het wetboek zelf op die manier (K. GEENS, «Onze rechtsvaders waren goede «maten»», *TRV* 2016, (6) 7).

⁴⁵ Over de *codification à droit constant*, zie: M. SUEL, *Essai sur la codification à droit constant*, Parijs, Direction des journaux officiels, 1995, 296 p.

⁴⁶ K. GEENS, «200 jaar vennootschapsrecht in perspectief: Quo vadis ius societatum», *TPR* 2007, (73) 75-90; K. GEENS, «Tweehonderd jaar vennootschapsrecht in vogelvlucht» in J.-P. BUYLE, W. DERIJCKE, J. EMBRECHTS en I. VEROUGSTRÆTE (eds.), *Tweehonderd jaar Wetboek van Koophandel*, Brussel, Larcier, 2007, (91) 97-108.

⁴⁷ Cf. het interview met Koen Geens: «Justitie in volle evolutie», *De Standaard* 16 maart 2017; Keien van de wetstraat 9 oktober 2015 (antwoord in televisie-interview), www.koengeens.be/news/2015/10/09/keien-van-de-wetstraat (consultatie op 8 augustus 2017).

⁴⁸ Cf. «De justitiehervorming gaat door», 20 juli 2017, www.koengeens.be/news/2017/07/20/de-justitiehervorming-gaat-door (consultatie op 1 augustus 2017).

⁴⁹ Beleidsverklaring Justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 20/18; Algemene Beleidsnota Justitie, *Parl.St.* Kamer 2015-16, nr. 1428/8; Algemene Beleidsnota Justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 2111/21.

⁵⁰ Cf. Beleidsverklaring Justitie, *Parl.St.* Kamer 2014-15, nr. 20/18, p. 33.

⁵¹ Geens voegde eraan toe dat hij erg tevreden zou zijn met vier nieuwe wetboeken (Interview Koen GEENS, «Tegen de zomer een nieuwe vennootschapswet», *Het Belang van Limburg* 16 februari 2017).

B. Keuzes

Even belangrijk als weten wat men wil en wat haalbaar is, is het stellen van prioriteiten en het maken van harde keuzes. Het is interessant te bekijken wat de minister niet wil hercodificeren. In het strafrecht in de ruime zin wil hij met drie wetboeken alles afdekken. In het privaatrecht in de ruime zin is dat niet het geval. Bepaalde lacunes liggen voor de hand. Het heeft geen zin om nog een Wetboek van Internationaal Privaatrecht te maken, want dat is er al, zij het dat de hercodificatie ook dit wetboek niet onberoerd zal laten.⁵² Voor het zeerecht is er al een ander initiatief, waarvoor de staatssecretaris voor de Noordzee instaat.⁵³ Verzekeringsrecht is een apart geval. Op dat vlak beweegt heel wat op Europees vlak.⁵⁴

De grote afwezigheid is echter het Gerechtelijk Wetboek, terwijl het net daar al sinds 1998 mogelijk is dat de minister van Justitie de bepalingen coördineert.⁵⁵ Dit «*upgraden*» tot een radicale hervorming van dit wetboek zou België de kans geven om eindelijk volledig aan te sluiten bij de internationale *best practices* uit Oostenrijk die het in 1967 negeerde. Een hervorming van het Gerechtelijk Wetboek zou echter ook de machtsverhoudingen tussen en binnen de juridische beroepen verstoren. De ervaring met het ontwerp-Allard leert dat de mobilisatie tegen een dergelijke tekst dan zo groot is dat die sneuvelt. Bovendien lijkt het doel op andere manieren dan een hercodificatie bereikt te worden. De Potpourri- en andere wetten en digitaliseringsinitiatieven leiden tot meer efficiëntie bij Justitie.⁵⁶ Het verzelfstandigd beheer van de rechterlijke

macht, dat dateert van vóór Geens' ambtstermijn, dient eenzelfde doel.⁵⁷ Het is op dit moment koffiedik kijken wat dit allemaal op het terrein zal betekenen. De ervaring met de procedure voor de afhandeling van niet-betwiste schuldvorderingen bij de rechtbanken van koophandel leert dat het disruptief effect groot kan zijn. Het aantal nieuw aanhangig gemaakte zaken is in sommige gevallen zelfs tot 70 % gedaald.⁵⁸ Juristen hoeven nu ook weer niet helemaal te wanhopen dat hierdoor de werkloosheid dreigt.⁵⁹ Justitie ruimt de eigen rommel op, maar verschuift de werklast daarbij weleens naar andere materies, bijvoorbeeld bemiddeling, niet toevallig opnieuw het onderwerp van een op 20 juli goedgekeurd ontwerp.⁶⁰ Op dit moment is een dergelijke uitbesteding overigens de enige manier waarop we nog vooruit kunnen, al kan het wel zinvol zijn dit over enkele jaren eens te evalueren en te beslissen of, gerijpt door de ervaring, bepaalde zaken niet moeten worden aangepast.

Naast het Gerechtelijk Wetboek, vaart het hercodificatieplan ook om enkele andere klippen heen die zich vooral bevinden in een nieuw Burgerlijk Wetboek. België heeft al enige jaren geleden het homohuwelijk ingevoerd. Dat kan dus geen struikelblok meer zijn. Lastiger ligt het met het afstammingsrecht. Sinds het Marckxarrest uit 1979 is ons land blijven sukkelen met deze materie, omdat we er maar niet in slagen onze regels te verzoenen met de Grondwet en de mensenrechten.⁶¹ In het licht van de «vele arresten van het Grondwettelijk Hof» is daarom, opnieuw, een grondige hervorming nodig,⁶² die zeker niet gemakkelijk zal zijn, zoals blijkt uit de perikelen van het adoptierecht. Dat laatste kreeg in 2017 al een facelift naar aanleiding van de recente rechtspraak van dit Hof,⁶³

⁵² Zo is het bijvoorbeeld de bedoeling om voor de vennootschappen over te stappen van de werkelijke naar de statutaire zetelleer (K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 72).

⁵³ Het bevoegde federale regeringslid, Philippe De Backer, staatssecretaris voor Bestrijding van Sociale Fraude, Privacy en Noordzee, wil het nieuwe wetboek wet zien worden in 2017. www.zeerecht.be/Welkom.aspx (consultatie op 1 augustus 2017).

⁵⁴ Zie: Europese Commissie, *Final report of the commission expert group on European insurance contract law*, 2014, http://ec.europa.eu/justice/contract/insurance/expert-group/index_en.htm, 96 p.

⁵⁵ Art. 108 van de wet van 22 december 1998 «tot wijziging van sommige bepalingen van deel II van het Gerechtelijk Wetboek met betrekking tot de Hoge Raad voor de Justitie, de benoeming en aanwijzing van magistraten en tot invoering van een evaluatiesysteem», BS 2 februari 1999.

⁵⁶ Voor een overzicht, zie: K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 81-83. Voorbeelden zijn de invoering van een procedure tot invordering van onbetwiste geldschulden en de veralgemening van de alleenrechtsprekende rechter zowel in eerste aanleg als in hoger beroep. Deze maatregelen maakten deel uit van Potpourri I: «de wet van 19 oktober 2015 houdende wijziging van het burgerlijk procesrecht en houdende diverse bepalingen inzake justitie», BS 22 oktober 2015. Zie hierover: B. ALLEMEERSCH en P. TAELEMAN (eds.), *De hervorming van de burgerlijke rechtspleging door Potpourri I*, Brugge, die Keure, 2016, 176 p. Zie ook: P. TAELEMAN, «Potpourri en de burgerlijke rechtspleging» in W. VANBIERVLIET (ed.), *De Potpourri-wetten: een eerste evaluatie van de waaiers aan quick wins, reparaties en grondslagen voor organisatorische vernieuwingen*, Brussel, Larcier, 2017, 1-32; D. SCHEERS en P. THIRIAR, *Actualia Gerechtelijk Recht: Potpourri all the way*, Antwerpen, Intersentia, 2016, 74 p.

⁵⁷ Zie hierover: College van de Hoven en Rechtbanken, *Blauwdruk voor een verzelfstandigd beheer van de hoven en rechtbanken en het openbaar ministerie*, <https://www.rechtbanken-tribunaux.be/nl/nieuws/blauwdruk-voor-een-verzelfstandigd-beheer-van-de-hoven-en-rechtbanken-en-het-openbaar-ministerie> (consultatie op 12 september 2017).

⁵⁸ X, «Ondernemingen laten rechtbank links liggen», *De Standaard* 12 mei 2017. De bedoeling is om de rechtbanken van koophandel te gebruiken als proeflaboratorium, om nadien de andere rechtbanken te hervormen. Algemene Beleidsnota Justitie, *Parl.St.* Kamer 2016-17, nr. 2111/21, p. 10.

⁵⁹ Het lijkt dat de advocatuur zich slechts traag aanpast aan de nieuwe realiteit (zie: K. GEENS, Toespraak: de advocatuur van morgen, 16 juni 2017, www.koengeens.be/news/2017/06/16/toespraak-de-advocatuur-van-morgen (consultatie op 8 augustus 2017)). De Minister bereidt ook nieuwe wetgeving over de juridische beroepswereld voor.

⁶⁰ Zie: X, «De justitiehervorming gaat door», 20 juli 2017, <https://www.koengeens.be/news/2017/07/20/de-justitiehervorming-gaat-door> (consultatie op 1 augustus 2017).

⁶¹ Voor een recent onderzoek, zie: N. GALLUS, *Filiation*, Brussel, Bruylant, 2016, 208 p. Zie ook: G. VERSCHIEDEN, *Origineel ouderschap heracht: pleidooi voor een globale hervorming van het afstammingsrecht*, Brugge, die Keure, 2005, 422 p.

⁶² K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 29.

⁶³ Wet van 20 februari 2017 «tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek, betreffende de adoptie», BS 22 maart 2017. Dit werd aangekondigd in de nota van de Minister (K. GEENS, *De sprong naar het recht*

maar enkele bijna tegelijkertijd gevelde arresten zullen de wetgever wellicht tot nieuw optreden in deze materie bewegen.⁶⁴ Andere onderwerpen waarvoor er werk op de plank ligt, zijn volgens de nota van de minister o.m. het draagmoederschap en het echtscheidingsrecht.⁶⁵ Daaraan wordt echter parallel gewerkt, zoals, voor de zoveelste maal, weer bleek op 20 juli met een aanpassing van het echtscheidingsrecht die op de ministerraad passeerde.⁶⁶ Het zal dan later zaak worden om dit alles te integreren in een nieuw Burgerlijk Wetboek, maar daarvoor dienen dan wetsbepalingen, zoals het reeds vermelde art. 72 van de wet van 31 juli 2017. Een nieuw recht voor de bijzondere overeenkomsten kan er ook niet meteen komen om een voor de hand liggende reden. Het is zinvol om eerst het algemeen verbintenissenrecht te schrijven en pas daarna de bijzondere overeenkomsten aan te pakken.⁶⁷ De Nederlandse ervaring leert dat het wel even duurt voor elke overeenkomst haar eigen recht gekregen heeft.⁶⁸ In die optiek is het verstandig om de rest van een nieuw Burgerlijk Wetboek niet te laten wachten tot elk bijzonder contract afgewerkt is. In enkele andere gevallen daarentegen is het werk al gedaan. Voor de verjaring en de roerende zekerheden kan het nieuw Burgerlijk Wetboek terugvallen op bestaande wetgeving.

C. Politieke voorzichtigheid

Blijft nog steeds de vraag naar de politieke haalbaarheid. Veel hangt daarbij af van de inhoud van de nieuwe voorstellen. Wanneer het nieuwe wetboek louter rechtspraak herneemt die algemeen instemming gevonden heeft in de rechtsleer, valt weinig kritiek te verwachten. Men kan, in dit geval, Montesquieus uitspraak omkeren

van morgen, 29). Potpourri V raakte het onderwerp van de adoptie ook aan: de voorafgaande geschiktheidsprocedure werd veralgemeend en zo werd het procedurele onderscheid tussen interne en interlandelijke adopties opgeheven (wet van 6 juli 2017 «houdende vereenvoudiging, harmonisering, informatisering en modernisering van bepalingen van burgerlijk recht en van burgerlijk procesrecht alsook van het notariaat, en houdende diverse bepalingen inzake justitie», BS 24 juli 2017).

⁶⁴ GwH 16 februari 2017, nr. 25/2017; GwH 13 juli 2017, nr. 95/2017.

⁶⁵ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 29.

⁶⁶ Zie X, «De justitiehervorming gaat door», 20 juli 2017, <https://www.koengeens.be/news/2017/07/20/de-justitiehervorming-gaat-door> (consultatie 1 augustus 2017).

⁶⁷ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 29.

⁶⁸ Belgen beseffen het niet altijd, maar het Nederlands Burgerlijk Wetboek uit 1992 bevat nog steeds een boek 7A, dat voor enkele bijzondere contracten het recht van het oude wetboek met oude nummering hanteert, omdat het nieuwe recht nog niet klaar is. Nadat enkele wijzigingen in werking traden op 1 januari 2017, blijven artt. 1655-1688 (maatschap), 1777-1790 (bruikleen), 1807-1810 (gevestigde of altijdduurende renten) en 1825-1828 (kanscontract) van de oude wet nog steeds van kracht (zoals gecontroleerd via de officiële overheidswebsite wetten.overheid.nl/BWBR0006000/2017-01-01, consultatie op 13 september 2017).

en stellen dat de wetgever «*la bouche du juge*» is.⁶⁹ In andere gevallen zal zeker het *bandwagon effect* spelen. Als onze buurlanden al op een bepaalde wagon zitten, zullen we vlugger geneigd zijn daar ook op te springen.⁷⁰

Echt radicale vernieuwing is echter een ander paar mouwen. Het is niet duidelijk of die haalbaar is. Nemen we bijvoorbeeld het nieuwe erfrecht onder de loep, dan is dit weinig revolutionair. De erfovereenkomsten van de nieuwe titel Ibis van Boek III van het Burgerlijk Wetboek liggen in het verlengde van vroegere wetgeving uit 2003.⁷¹ Een revolutionaire stap, zoals de algehele afschaffing van de reserve, is niet gezet,⁷² hoewel daarvoor gepleit is.⁷³

De vraag is of er meer inzit. Exemplarisch zijn de ervaringen met het stil faillissement in het nieuwe insolventierecht. Op zich valt er zeker iets te zeggen voor een procedure die toelaat een faillissement in alle discretie voor te bereiden. Er was echter ook kritiek vanuit de vakbonden, die vreesden voor misbruiken.⁷⁴ De vakbonden kregen extra ammunisie door een arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie van 22 juni 2017, dat zich uitsprak tegen dergelijke misbruiken.⁷⁵ Binnen de week verwijderde minister van Justitie Geens het stil faillissement uit zijn ontwerp van insolventierecht.⁷⁶ Daarmee redt hij het grootste deel van de buit, want intussen is de

⁶⁹ Charles Faider, procureur-generaal bij het Hof van Cassatie en meest gerespecteerde jurist in de negentiende eeuw, verdedigde in 1884 de idee dat het Parlement zich moest beperken tot het in wet omzetten van de rechterlijke beslissingen (Ch. FAIDER, «La jurisprudence progressive. La révision du Code civil (article 139 de la constitution)», *BJ* 1884, 1569-1584. Over FAIDER, zie: E. HOLTHÖFER, «Faider, Charles Jean-Baptiste Florian (1811-1893)» in M. STOLLEIS, *Juristen. Ein biographisches Lexikon vor der Antike bis zum 20. Jahrhundert*, München, Beck, 1995, 197-198.

⁷⁰ Zie bv. de wet van 11 juli 2013 «tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de zakelijke zekerheden op roerende goederen betreft en tot opheffing van diverse bepalingen ter zake», BS 2 augustus 2013. Daarbij is soms voor een suboptimale oplossing gekozen omdat die beter aansluit bij het recht van de buurlanden (E. DIRIX en V. SAGAERT, «The new Belgian Act on security rights in movable property», *European property law journal* 2014, (231) 252).

⁷¹ A. BRAUN, «Towards a greater autonomy for testators and heirs: some reflections on recent reforms in France, Belgium and Italy», *Zeitschrift für Europäisches Privatrecht* 2012, 461-483.

⁷² De reserve van de ascendenten is wel afgeschaft. Art. 915 BW, zoals afgeschaft door art. 48 van de wet van 31 juli 2017 «tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de erfenissen en de giften betreft en tot wijziging van diverse andere bepalingen ter zake», BS 1 september 2017. Een onderhoudsvordering van de ascendenten tegen de nalatenschap van de gehuwde overledene blijft mogelijk (art. 205bis, § 2 BW).

⁷³ M. PUELINCK-COENE, «Pleidooi voor een vernieuwd erfrecht», *TPR* 1992, 291-295; A. VERBEKE, «De legitieme ontbloot of dood? Leve de echtgenoot!», *TPR* 2000, 1111-1236. Zie ook: Ch. CASTELEIN, R. FOUQUÉ en A. VERBEKE (eds.), *Imperative inheritance law in a late-modern society*, Antwerpen, Intersentia, 2009, 224 p.

⁷⁴ F. DE LEO, «De stille dood van het stil faillissement», *Trends* 29 juni 2017.

⁷⁵ HvJ 22 juni 2017, nr. C-489/2017, ECLI:EU:C:2017:489, Federatie Nederlandse Vakvereniging/Smallsteps BV.

⁷⁶ X, «GEENS voert stil faillissement af», *De Standaard* 28 juni 2017.

integratie van een aangepast insolventierecht in het Wetboek van Economisch Recht een feit.⁷⁷

Bovendien ziet het er beter uit voor andere hervormingen. Zo blijft de reductie van het aantal vennootschapsvormen van zeventien naar vier⁷⁸ behouden in het ontwerp van de minister, hoewel hij daarvoor onder vuur kwam te liggen en dan vooral van organisaties verbonden met de eigen partij.⁷⁹ Kortom, er zal minder mogelijk zijn dan de minister zou willen, maar meer dan velen zouden denken. Het is hoe dan ook een goede werkwijze om te consolideren wat haalbaar is en de revolutionaire hervormingen pas door te voeren eenmaal de nieuwe wetboeken ingang hebben gevonden. Zo wordt vermeden dat politieke overwegingen het kind met het badwater weggoeien, zoals Laurent overkwam.

V. Werkwijze

De wijze waarop minister Geens zijn hervormingsplannen uitrolt en vorm geeft, verklaart waarom we hoopvol mogen zijn voor het succes ervan. Schoonheid moet wijken voor pragmatisme en resultaten. Een mogelijk zwak punt hierbij is de coördinatie van de hervorming.

A. Pragmatiek eerder dan elegantie

Het hercodificatieprogramma verloopt niet altijd geheel rechtlijnig, maar met het nodige pragmatisme. De ideale codificatie verloopt volgens een strak plan. Een voorafgaande commissie tekent dit plan uit, waarna een codificatiecommissie dit getrouw kan volgen. Volgens dat mechanisme zette een *Vorkommission* in Duitsland de krijtlijnen uit voor de commissie die het *Bürgerliches Gesetzbuch* schreef, zodat die met de spreekwoordelijke *Gründlichkeit* kon werken.⁸⁰

In België wordt nu anders gewerkt. Minister Geens beschrijft zelf de werkwijze in zijn nota. Allereerst wil hij een evenwicht vinden tussen de experts die de teksten

schrijven en het Parlement dat uiteindelijk het laatste woord heeft. Eerst schrijven externe experts, samen met kabinetsleden en personeelsleden van het ministerie, de grote principes neer. Die leiden dan tot discussies binnen de regering en met de bevoegde parlementaire commissies. Daarop kunnen de auteurs hun ontwerp uitwerken, dat dan verder de normale stadia van het wetgevingsproces doorloopt. Ruim overleg met alle stakeholders in de vorige fasen moet ervoor zorgen dat ondertussen ook de nodige consensus wordt gebouwd.⁸¹ Dat kan zelfs zeer ver gaan. De Minister heeft immers het plan opgevat om voor het zakenrecht en het verbintenissenrecht niet enkel hoorzittingen te houden in het Parlement, maar ook een publieke consultatieronde te houden via internet.⁸² Het is echter nog koffiedik kijken hoe dit alles concreet zal gebeuren en hoe enthousiast de burger hierop zal reageren. Zoals dit voorbeeld aangeeft, varieert per thema wie allemaal tussenkomt. Een grondige analyse daarvan kan, net zoals een inhoudelijke analyse, in het korte bestek van dit artikel niet aan bod komen. Essentieel is echter dat, terwijl de basisprocedure vastligt, de concrete uitwerking ervan zeer veel variatie vertoont. Voor elk onderwerp is de werkwijze aangepast aan de specifieke behoeften en omstandigheden. Dat blijkt bijvoorbeeld al bij een oppervlakkige analyse van de betrokken experts.

Allereerst valt een belangrijk verschil op tussen het strafrechtelijke en civielrechtelijke domein. De strafwetboeken zijn het werk van het kabinet, met daarbij enkele medewerkers van justitie en enkele externe experts. Bij het Wetboek van Strafvuuroverdracht hoeft zelfs maar één externe expert op te draven.⁸³ Dit komt natuurlijk doordat het ministerie van Justitie voor het domein van het strafrecht zelf genoeg expertise in huis heeft.⁸⁴ Voor het privaatrecht in de ruime zin geldt net het omgekeerde. Daar ontbreekt de expertise in het ministerie en laten het gemis van een dienst civielrechtelijk beleid en de historisch kleinere aandacht voor dit thema⁸⁵ zich voelen. Bij de teksten voor het privaatrecht in de ruime zin zijn meer mensen betrokken, en de externen domineren. Een opmerkelijke uitzondering is de burgerlijke stand, een thema waarin het ministerie expertise op overschot heeft, zodat daarvoor zelfs geen enkele externe expert diende op te draven.⁸⁶ Zowel bij strafrecht als bij privaatrecht heerst een kakofonie van benamingen voor de experts: expert, adviseur, coördinator, medewerker, redacteur, lid

⁷⁷ Zie de wet van 11 augustus 2017 «houdende invoeging van het Boek XX «Insolventie van ondernemingen», in het Wetboek van economisch recht, en houdende invoeging van de definities eigen aan Boek XX en van de rechtshandhabingsbepalingen, eigen aan Boek XX in het Boek I van het Wetboek van economisch recht», BS 11 september 2017.

⁷⁸ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 70.

⁷⁹ Zie de website van de Verenigde Verenigingen, de spreekbuis van de middenveldorganisaties in Vlaanderen: www.deverenigdeverenigingen.be/nieuws/187-quid-verenigingen-en-de-vso-een-update-van-de-op-til-staande-hervormingen (consultatie op 13 september 2017).

⁸⁰ Het verslag van deze *Vorkommission* van 19 maart 1874 is nog steeds lezenswaard (L. GOLDSCHMIDT, «Ueber Plan und Methode für die Aufstellung des Entwurfs eines Deutschen bürgerlichen Gesetzbuchs» in W. SCHUBERT, *Materialien zur Entstehungsgeschichte des BGB. Einführung, Biographien, Materialien*, Berlijn, Walter de Gruyter, 1978, 163-185).

⁸¹ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 5.

⁸² X, «Hallo burger», *De Standaard* 9 september 2017.

⁸³ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 21.

⁸⁴ Cf. K. VELLE en K. DEVOLDER, «Het institutioneel kader: het Ministerie van Justitie» in M. DE KOSTER, D. HEIRBAUT en X. ROUSSEAU (eds.), *Tweehonderd jaar justitie: historische encyclopedie van de Belgische justitie*, Brugge, die Keure, 2015, (144) 157.

⁸⁵ D. HEIRBAUT, *Hebben/hadden onze ministers van justitie een «civiel» beleid?*, Mechelen, Kluwer, 2005, 88 p.

⁸⁶ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 31.

van een werkgroep, lid van een stuurgroep.⁸⁷ Voor elk ontwerp zijn er blijkbaar andere functies en/of combinaties daarvan. Daarbij komt nog dat natuurlijk bepaalde namen terugkeren, maar dan in andere functies en dat enkelen zelfs verschillende petjes dragen voor éénzelfde ontwerp.⁸⁸

Deze werkwijze mist elegantie. De vraag is echter of die vereist is. Een codificatie is geen schoonheidswedstrijd. Resultaten boeken is belangrijker dan mooie procedures uit te tekenen die achteraf toch niet blijken te werken.⁸⁹ Dat wordt vooral duidelijk bij het geplande nieuwe Burgerlijk Wetboek. De bedoeling is niet alles in één beweging af te werken. Het nieuwe wetboek moet negen boeken tellen, waarbij verschillende groepen parallel werken en zij elk hun tekst schrijven met een eigen nummering.⁹⁰ Op die manier hoeft men niet op een achterblijver te wachten en kunnen teksten naar het Parlement zodra ze klaar zijn. Er wordt geen tijd verloren door te streven naar een onhaalbaar ideaal. Dit sluit aan bij de «aanbouwmethode», die goede diensten heeft bewezen bij het werk aan het Wetboek van Economisch Recht.⁹¹ Daarom alleen al verdient deze flexibele methode aanbeveling. Een extra voordeel is dat zodra er nieuwe teksten komen met een nieuwe nummering, de oude nummering voor andere delen van het wetboek des te meer zal opvallen en op die manier een constante aansporing zal zijn om de klus af te maken. Zoals vermeld, hoeven bepaalde stukken niet meer geschreven te worden, omdat men daarvoor bestaande wetten kan recyclen, terwijl andere teksten pas later geschreven zullen worden. Het voorbeeld van de bijzondere overeenkomsten is reeds gegeven. Een tekst die ook later zal komen is het Algemeen Deel.⁹² De nota van de Minister blijft daarover nogal vaag. De lezer verneemt bovendien enkel in een voetnoot dat Dirix en Wéry dit

deel zullen schrijven.⁹³ Het ligt echter in de lijn der verwachtingen dat dit Algemeen Deel zal aansluiten bij het gelijknamige, prachtige handboek van Van Gerven.⁹⁴

B. Coördinatie

De pragmatische werkmethode roept echter vragen op over de coördinatie. Er is slechts één persoon die het gehele hercodificatieproces volgt, de Minister zelf. Daarnaast zijn er wel overkoepelende coördinatoren, zoals Raf Verstraeten voor de nieuwe wetboeken van Strafrecht en Strafvordering, maar blijkbaar niet voor de strafuitvoering. Eén kabinetsmedewerker is bij alle strafwetboeken betrokken.⁹⁵ Dat geldt ook voor het economisch recht (inclusief het vennootschapsrecht),⁹⁶ respectievelijk het burgerlijk recht in de enge zin.⁹⁷ Voor het economisch recht ontbreekt een overkoepelende coördinator, maar wegens de eigen expertise van de Minister hoeft dat geen probleem te zijn. Voor het Burgerlijk Wetboek zijn Eric Dirix en Patrick Wéry coördinatoren, maar zij staan niet vermeld bij de familierechtelijke teksten.⁹⁸

Schoonheidsprijzen verdient dit alles niet. De vraag is echter of het nog anders kan. Overigens, ook bij Napoleon viel op de coördinatie wel wat aan te merken. Het Burgerlijk Wetboek van 1804 bijvoorbeeld had geen rekening gehouden met enkele andere wetten die (quasi) gelijktijdig verschenen,⁹⁹ zodat er vlug, in 1807, een nieuwe versie diende te komen. Een ander voorbeeld is Nederland. Na het overlijden van Meijers in 1954 geraakte het werk aan het Nederlandse Burgerlijk Wetboek in een sukkelstraatje. Uiteindelijk zijn de diverse boeken ervan uitgewerkt op geheel verschillende manieren en zijn ze sinds 1970 op verschillende tijdstippen in werking getreden.¹⁰⁰ Bovendien moeten, zoals vermeld, nog steeds teksten uit het boek 7A vervangen worden. In het licht van die ervaring

⁸⁷ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 11, 16, 21, 27, 31, 37, 43, 49, 52, 58, 65, 69, 74.

⁸⁸ Eric Dirix en Patrick Wéry zijn bijvoorbeeld beiden coauteur van het ontwerp van het Algemeen Deel, coördinatoren voor zakenrecht, aansprakelijkheidsrecht en bewijsrecht in burgerlijke zaken, en coördinatoren en experts voor verbintenissenrecht (K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 27 voetnoten 5, 42, 49, 52, 58).

⁸⁹ Het dient gezegd dat het daadwerkelijke verloop van het werk aan het Duitse BGB allerminst verliep zoals de *Vorkommission* gepland had. Zie daarover: H. SCHULTE-NÖLKE, *Das Reichsjustizamt und die Entstehung des Bürgerlichen Gesetzbuchs*, Frankfurt, Klostermann, 1995, 378 p.

⁹⁰ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 29.

⁹¹ Zoals voorgesteld door een van de opstellers, Koen Byttebier (K. BYTTEBIER en T. WERA, «De codificatie van het Belgisch economisch recht» in E. ALOFS, H. CASMAN en A. VAN DEN BOSSCHE (eds.), *Liber amicorum André Michielsens*, Mechelen, Kluwer, 2013, (193) 207).

⁹² Merk op dat deze werkwijze haaks staat op die voor het verbintenissenrecht. Daar moet het algemeen verbintenissenrecht klaar zijn, vóór het werk aan de bijzondere contracten begint. Dat het Algemeen Deel van het gehele wetboek toch pas in een laatste stadium komt, heeft er misschien mee te maken dat dit onderdeel geheel nieuw zal zijn en niet berust op oudere voorbeelden.

⁹³ De nota van de Minister bevat een algemene inleiding op het Burgerlijk Wetboek (K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 27-30), geschreven door Eric Dirix en Patrick Wéry, zoals een voetnoot vermeldt. Dit is een impliciete verwijzing naar hun rol als opstellers van het Algemeen Deel.

⁹⁴ In de introductie ziet men nu al de sporen van Van Gerven (W. VAN GERVEN en S. LIERMAN, *Algemeen deel: veertig later. Privaat- en publiekrecht in een meergelaagd kader van regelgeving, rechtsvorming en regeltoepassing*, Mechelen, Kluwer, 2010, 603 p.).

⁹⁵ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 11, 16, 21.

⁹⁶ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 60, 65, 69, 74.

⁹⁷ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 37, 43, 49, 52, 58.

⁹⁸ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 27 voetnoot 5, 43, 49, 52, 58.

⁹⁹ Bv. het Sénatus-consulte organique van 28 floréal jaar XII (18 mei 1804), art. 1 (P. GODECHOT, *Les constitutions de la France depuis 1789*, Parijs, Flammarion, 1993, 185).

¹⁰⁰ Zie hierover: E. FLORIJN, *Ontstaan en ontwikkeling van het nieuwe Burgerlijk Wetboek*, Maastricht, Universitaire Pers, 1996, 591 p.; Th. VEEN, *En voor berispig is hier ruime stof: over codificatie van het burgerlijk recht, legistische rechtsbeschouwing en herziening van het Nederlandse privaatrecht in de 19de en 20ste eeuw*, Amsterdam, Cabeljauw-pers, 2001, 128 p.

is het verstandiger om dan maar meteen te gaan voor een flexibele methode.

VI. Buitenlandse invloed

Een specifieke vraag is wat de invloed van het buitenland zal zijn. De nota van de minister bevat heel wat wijzigingen naar vreemd recht. Het spreekt voor zich dat die verwijzingen vooral onze buurlanden betreffen (zelfs Luxemburg duikt op),¹⁰¹ met daarbij nog steeds een ereplaats voor Frankrijk.¹⁰² Afwezig zijn dan weer de grote Europese teksten zoals de *Principles of European Contract Law*, de *Draft Common Frame of Reference* of de *Common European Sales Law*. Het is echter moeilijk om zowel de aanwezigheid als de afwezigheid van verwijzingen naar buitenlands recht correct te interpreteren. Zo lijdt het geen twijfel dat de Belgische experts alle grote teksten van het Europees privaatrecht goed genoeg kennen.¹⁰³ Omgekeerd betekent de verwijzing naar buitenlands recht niet onmiddellijk dat dit recht de grote inspiratiebron was. Het valt immers op dat de verwijzingen naar vreemd recht vooral opduiken wanneer men grote interne weerstand vreest. Het buitenlandse argument dient dan vooral om te overtuigen, maar was daarom niet noodzakelijk de ware inspiratiebron. Niet toevallig duiken de vreemde voorbeelden vooral op wanneer de nota van de Minister de invoering van een trustsysteem voorop stelt.¹⁰⁴ Het buitenlandse voorbeeld levert vooral een sterk argument wanneer het gaat om de noodzaak van hercodificatie.¹⁰⁵ Als onze buurlanden daartoe overgegaan zijn, kunnen wij niet achterblijven.

VII. Conclusie

Tot slot, blijft nog de achillespees van het hercodificatieprogramma. De geschiedenis is het resultaat van bredere stromingen, maar soms kan een individu het tij keren. Een voorbeeld daarvan vormt Meijers in Nederland. In 1938 bij het eeuwfeest van het, vooral door de

Belg Nicolai geschreven, Nederlands Burgerlijk Wetboek was iedereen tevreden over dit «rustig bezit».¹⁰⁶ De enige rustverstoorder was Meijers, die pleitte voor een nieuw wetboek. In 1947 krijgt hij zijn zin. Hoewel hij, naast secretariatspersoneel, maar één assistent had (Jan Drion), was Meijers in 1954 reeds halfweg. De volgende helft duurde tot 1992 en is zelfs nog niet volledig afgewerkt. Meer nog, bij momenten zag het ernaar uit dat het wetboek niet meer zou landen.

Wat indien Koen Geens wegvalt? Moeten we dan een kruis maken over de hercodificatie? Dat is onwaarschijnlijk. De hercodificatie staat niet alleen. Ze is de logische uitloper van andere hervormingen in het kader van de hink en de stap. Ze is ook niet langer een *onemanshow*. Vele rechtenprofessoren zijn erbij betrokken en ook het Parlement werkt mee.¹⁰⁷ Bovendien ziet het ernaar uit dat de hervormingen en de aankondigingen ervan een «zelfgenererend» effect krijgen. Elk nieuw succes maakt de behoefte aan hervormingen elders nog meer zichtbaar. Vroeg of laat zullen de hervormingen er komen, maar indien de Minister plots moet opstappen, zal het eerder later zijn. Van belang is wel dat, net zoals bij het Gerechtelijk Wetboek indertijd, een ruime periode voorzien wordt tussen de afkondiging en de inwerkingtreding van de nieuwe wetboeken. Een lang wetgevingsproces heeft immers het voordeel dat het iedereen de tijd gunt om vertrouwd te worden met het nieuwe recht. Dat weegt echter niet op tegen de nadelen ervan, met als belangrijkste dat elk uitstel verder uitstel uitlokt. Uitstel is daarom niet geraden, een goede overgangperiode wel, maar zoals het nieuwe erfrecht en het nieuwe insolventierecht aantonen,¹⁰⁸ denkt de Minister er gelukkig aan om voldoende tijd te laten, zodat de praktijk even adem kan nemen.

Om af te sluiten nog één bedenking: normaal gezien duurde het van het Gerechtelijk Wetboek tot het Wetboek van Economisch Recht ongeveer acht jaar van de eerste stap tot de uiteindelijke goedkeuring van het nieuwe wetboek. De enige uitzondering was het Wetboek van Vennootschappen, getekend Anne Benoit-Moury en ... Koen Geens. Misschien kan hij er ook deze keer in slagen de statistieken te verslaan?

¹⁰¹ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 47.

¹⁰² Bv. K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen* 49.

¹⁰³ Eric Dirix vermeldt bijvoorbeeld uitdrukkelijk het DCFR als een belangrijke inspiratiebron voor de wet van 11 juli 2013 «tot wijziging van het Burgerlijk Wetboek wat de zakelijke zekerheden op roerende goederen betreft», waarvan hij de belangrijkste opsteller was (E. DIRIX, «The reform of security law in Belgium» in A. APERS, S. BOULY, E. DEWITTE, D. GRUYAERT, *Property law perspectives*, III, Antwerpen, Intersentia, 2015, 137).

¹⁰⁴ K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 47.

¹⁰⁵ Cf. K. GEENS, *De sprong naar het recht van morgen*, 27.

¹⁰⁶ P. SCHOLTEN, «De codificatiegedachte voor honderd jaar en thans» in P. SCHOLTEN en E. MEIJERS (eds.), *Gedenkschrift Burgerlijk Wetboek 1838-1938*, Zwolle, Tjeenk Willink, 1938, 30.

¹⁰⁷ Het nieuwe erfrecht komt voor uit een wetsvoorstel van volksvertegenwoordigers Carina Van Cauter, Sarah Smeyers en Philippe Goffin.

¹⁰⁸ Het nieuwe insolventierecht treedt in werking op 1 mei 2018, het nieuwe erfrecht op 1 september 2018.